

Спецвипуск. Історичні науки

Гілея

Науковий вісник

Гілея
Науковий вісник

*Спецвипуск
Історичні науки*

ISSN 2076–1554

Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ВГО Українська академія наук

Видавництво «Гілея»

 Гілея

Науковий вісник

Спецвипуск
Історичні науки

Київ – 2018

Збірник засновано 2004 року. Вихід з друку – щомісячно

Фахове видання
з історичних наук затверджено наказом Міністерства освіти і науки України
№ 1328 від 21 грудня 2015 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу
масової інформації: серія КВ № 22632-12532ПР від 24 квітня 2017 року

Друкується за рішенням:
Вченої ради Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова
(протокол № 5 від 29 листопада 2018 р.)

Збірник входить до міжнародних баз

Google Scholar; Index Copernicus (Польща); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (Індія).

Шеф – редактор:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України, акад. НАПН України (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Головний редактор:

Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Співредактори:

Кивлюк О. П., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Муляр В. І., д-р філос. наук, проф. (Україна, Житомир)

Редакційна рада:

Андрущенко В. П., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України, акад. НАПН України (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Вашкевич В. М., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Зеленков А. І., д-р філос. наук, проф. (Білорусь, Мінськ)

Колесник В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України (Україна, Київ)

Мирзаханян Р., д-р іст. наук, проф. (Арменія, Єреван)

Михальченко М. І., д-р філос. наук, проф., член – кор. НАН України (Україна, Київ)

Рафальський О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

Савельєв В. Л., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Солдатенко В. Ф., д-р іст. наук, проф., член-кор. НАН України (Україна, Київ)

Степико М. Т., д-р філос. наук, проф. (Україна, Київ)

Редакційна колегія з історичних наук:

Войцехівська І. Н., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

Дробот І. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Журба М. А., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Лазько Г. Г., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)

Лисак В. Ф., д-р іст. наук, проф. (Україна, Маріуполь)

Мезга М. М., д-р іст. наук, проф. (Білорусь, Гомель)

Михайлюк В. П., д-р іст. наук, проф. (Україна, Старобільськ)

Стоян Т. А., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Сушко О. О., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Чернега Л. М., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ, НПУ ім. М. П. Драгоманова)

Шоповал Ю. І., д-р іст. наук, проф. (Україна, Київ)

Гілея: науковий вісник. – К. : «Видавництво «Гілея», 2018. – Спецвипуск. Історичні науки. – 115 с.

Концепція збірника базується на багатоплановому науковому висвітленні проблем сучасної науки в умовах полікультурного глобалізаційного суспільства. Основні рубрики охоплюють галузі історичних, філософських та політичних наук. Розрахований на фахівців гуманітарних та соціально-політичних наук.

ISSN 2076-1554

NATIONAL PEDAGOGICAL
DRAGOMANOV UNIVERSITY

Academy of Sciences of Ukraine

Publish House Hileya

Hileya
SCIENTIFIC BULLETIN

Special issue
Historical sciences

Kyyiv – 2018

The collection is founded in 2004. Printed on a monthly basis

**Scientific professional publication
on history order of the Ministry of Education and Science
No. 1328 dated 21 December, 2015 (re-registration)**

Certificate of printed mass media's state registration (re-registration): Series KB № 22632-12532IIP from April 17th, 2017

Printed by decision
of National Pedagogical Dragomanov University (protocol № 5 dated November 29th, 2018)

The collection is a member of international database

Google Scholar; Index Copernicus (Poland); EBSCO Publishing, Inc. (USA); SIS (Scientific Indexing Services) (USA); InfoBase Index (India).

Honored Chief Editor:

Andrushchenko V. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Chief Editor:

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Co-editor:

Kyвлиuk O. P., Doctor of Philosophical Sciences, Senior Scientist, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Muliar V. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Zhytomyr)

Editorial board:

Andrushchenko V. P., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, Acad. of NAPS Ukraine (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Vashkevych V. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Zelenkov A. I., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Belarus, Minsk)

Kolesnyk V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Myrzakhanian R., Doctor of Historical Sciences, (Armenia, Ierevan)

Mykhalchenko M. I., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Rafalskii O. O., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Saveliev V. L., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Soldatenko V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of NASU, (Ukraine, Kyiv)

Stepyko M. T., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Editorial board Historical Sciences:

Voitsekhivska I. N., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Drobot I. I., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Zhurba M. A., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Lazko G. G., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Belarus, Minsk)

Lysak V. F., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Mariupol)

Mezga M. M., Doctor of Philosophical Sciences, Professor, (Belarus, Homel)

Mykhailiuk V. P., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Starobilsk)

Stoian T. A., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Sushko O. O., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Chernega L. M., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv, National Pedagogical Dragomanov University)

Shapoval Y. I., Doctor of Historical Sciences, Professor, (Ukraine, Kyiv)

Hileya: Scientific Bulletin. – Kyiv : «Publishing house «Hileya», 2018. – Special issue. Historical Sciences. – 115 p.

The collections' concept is based on a multifaceted scientific coverage of the problems of formation of informational civilization. The main headings cover areas of historical, philosophical and political sciences. It is designed for specialists in the humanities and socio-political sciences.

ПРЕДСТАВНИЦТВА
збірника «Гілея: науковий вісник» в Україні

Вінницьке представництво

(Вінницький національний технічний університет)
керівник Денисюк С. Г., доктор політичних наук, професор
e-mail: sg_denisiyk@mail.ru

Дніпропетровське представництво

(Дніпропетровський національний університет
імені Олеся Гончара)
керівник Вершина В. А., кандидат філософських наук, доцент
e-mail: vivi.dp@ukr.net

Запорізьке представництво

(Запорізький національний технічний університет)
керівник Ємельяненко Є. О., кандидат філософських наук, доцент
e-mail: gileya_zaporizhzhya@ukr.net

Івано-Франківське представництво

(Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ)
керівник Дзвінчук Д. І., доктор філософських наук, професор
e-mail: fuid@ua.fm

Луганське представництво

(Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля, м. Старобільськ)
керівник Михайлюк В. П., доктор історичних наук, професор
e-mail: vital_mih@ukr.net

Львівське представництво

(Національний університет «Львівська політехніка»)
керівник Карівець І. В., кандидат філософських наук, доцент
e-mail: sacre@ukr.net

Маріупольське представництво

(Маріупольський державний університет)
керівник Булик М., кандидат політичних наук, доцент
e-mail: vorlok@ukr.net

Миколаївське представництво

(Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського)
керівник Макаруч С. С., кандидат історичних наук, доцент
e-mail: rvgreabis@farlep.mk.ua
координатор Шкуренко К. О., кандидат політичних наук, доцент
e-mail: sh_kamila@mail.ru

Одеське представництво

(Одеський національний університет імені І. І. Мечникова)
керівник Барвінська П. І., кандидат історичних наук, доцент
e-mail: barwinskaja@ua.fm

Подільське представництво

(Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський)
керівник Колосюк І. А., кандидат філософських наук, доцент
e-mail: ikolosyuk@ukr.net

Полтавське представництво

(Полтавський факультет Національної юридичної академії
України ім. Ярослава Мудрого)
керівник Куцєпал С. В., доктор філософських наук, професор
e-mail: svkutsepal@rambler.ru

Сумське представництво

(Сумський державний університет)
керівник Дегтярьов С. І.,
доктор історичних наук, професор
e-mail: starsergo@bigmir.net

Тернопільське представництво

(Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка)
керівник Кліш А. Б., кандидат історичних наук, доцент
e-mail: Klish_Andriy@ukr.net

Ужгородське представництво

(Ужгородський національний університет)
керівник Мелеганич Г. І., кандидат політичних наук, доцент
e-mail: melgi@ukr.net

Уманське представництво

(Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини)
керівник Кривошея І. І., кандидат історичних наук, доцент
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Харківське представництво

(Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»)
керівник Владленова І. В., доктор філософських наук, професор
e-mail: vladlenova@email.ua

Хмельницьке представництво

(Хмельницький національний університет)
керівник Гоцуляк В. М., кандидат політичних наук, доцент
e-mail: gotsylak@ukr.net

Черкаське представництво

(Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького)
керівник Васильчук Є. О., доктор політичних наук, доцент
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

Чернігівське представництво

(Чернігівський державний інститут економіки і управління)
керівник Горобець С. М., молодший науковий співробітник
e-mail: olen-g@yandex.ru

ПРЕДСТАВНИЦТВО

збірника «Гілея: науковий вісник» в Азербайджані

(Національна Академія Наук Азербайджану, м. Баку)

керівник Махмудов М. А., доктор філософії

e-mail: matlabm@yandex.com

координатор Рагімлі Р., науковий співробітник

e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

ПРЕДСТАВНИЦТВА

збірника «Гілея: науковий вісник» в Білорусі

(Академія управління

при Президентові Республіки Білорусь, м. Мінськ)

керівник Алейникова С. М., кандидат соціологічних наук, доцент

e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru

(Брестський державний університет імені О. С. Пушкіна, м. Брест)

керівник Шостак Г. В., кандидат педагогічних наук

e-mail: shostak1964@brest.by

(Гомельський державний університет

імені Франціська Скорини, м. Гомель)

керівник Мезга М. М., доктор історичних наук, професор

e-mail: nmezga@gsu.by

ПРЕДСТАВНИЦТВА

збірника «Гілея: науковий вісник» в Польщі

(Університет імені Адама Міцкевича в Познані)

керівник Димчик Р., доктор, викладач,

e-mail: dymczyk@wp.pl

(Інститут історії Академії імені Яна Дługоша в Ченстохові)

керівник Моравец Н., доктор, викладач

e-mail: mornor@wp.pl

Запрошуємо Вас відвідати наш сайт: www.gileya.org

E-mail: gileya.org.ua@gmail.com

**Див. також: Сайт Національної бібліотеки України
імені В. І. Вернадського: www.nbuv.gov.ua/portal**

Розділ: Наукова періодика України: журнали та збірники наукових праць

Agencies of collection «Hileya scientific bulletin» in Ukraine

Vinnitsia Agency

(Vinnitsia National Technical University)
Director **Denysiuk S.G.**, Doctor of Political Sciences, Professor
e-mail: sg_denisiyk@mail.ru

Dnipro Agency

Dnipro National Honchara University
Director **Vershyna V.A.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: vivi.dp@mail.ru

Zaporizhia Agency

(Zaporizhia National Technical University)
Director **Iemelianenko E.O.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: gileya_zaporizhzhya@ukr.net

Ivano-Frankivsk Agency

(Prykarpatskii National Stefanyk University, Ivano-Frankivsk)
Director **Dychkovska G.O.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: go_osmomysl@ukr.net

Luhansk Agency

(Eastern Ukraine National Dal University, Starobilsk)
Director **Mykhailiuk V.P.**, Doctor of Historical Sciences, Professor
e-mail: vital_mih@ukr.net

Lviv Agency

(National University "LvivslaPolitechnika")
Director **Karivets I.V.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: sacre@ukr.net

Mariupol Agency

(Mariupol National University)
Director **Bulyk M.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: vorlok@ukr.net

Mykolaiv Agency

(Mykolaiv National Sukhomlynskii University)
Director **Makarchuk S.S.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: rvgreabis@farlep.mk.ua
Coordinator **Shkurenko K.O.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: sh_kamila@mail.ru

Odesa Agency

(Odesa National Mechnykov University)
Director **Barvinska P.I.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: barvinskaja@ukr.net

Podilskyi Agency

(Podilskyi National Agro-Technical University, Kamianets-Podilskyi)
Director **Kolosiuk I.A.**, Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: ikolosiuk@ukr.net

Poltava Agency

(Poltava Department of National Juridical Academy)
Director **Kucepal S.V.**, Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: svkutsepal@rambler.ru

Symu Agency

(Symu National University)
Director **Dehtiarov S.I.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: starsergo@bigmir.net

Ternopil Agency

(Ternopil National Pedagogical Hnatiuk University)
Director **Klish A.B.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: klis_andriy@ukr.net

Uzhgorod Agency

(Uzhgorod National University)
Director **Meleganych G.I.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: melgi@ukr.net

Uman Agency

(Uman National Pedagogical Tychyna University)
Director **Kryvosheia I.I.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: igorkryvosheia@gmail.com

Kharkiv Agency

(National Technical University "KharkivPolitechnical Institute")
Director **Vladlenova I.V.**, Doctor of Philosophical Sciences, Professor
e-mail: vladlenova@email.ua

Khmelnysk Agency

(Khmelnysk National University)
Director **Gotsuliak V.M.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: gotsuliak@ukr.net

Cherkasy Agency

(Cherkasy National Khmelnytskii University)
Director **Vasylychuk E.O.**, Candidate of Political Sciences, Associate Professor
e-mail: vasilchuk84@bk.ru

Chernigiv Agency

(Chernigiv National Institute of Economy and Management)
Director **Topol O.V.**, Doctor of Philosophical Sciences, Associate Professor
e-mail: topololga@ukr.net
Coordinator **Horobets C.M.**, Junior Scientist
e-mail: olen-g@yandex.ru

Agency of collection «Hileya scientific bulletin» in Azerbaijan

(Azerbaijan National Scientific Academy, Baku)
Director **Mahmudov M.A.**, Doctor of Philosophy
e-mail: matlabm@yandex.com
Coordinator **Rahimli R.**, Scientist
e-mail: rus_rahimli@yahoo.com

Agencies of collection «Hileya scientific bulletin» in Belarus

(Management Academy by the President of Belarus Republic, Minsk)
Director **Aleinikova S.M.**, Candidate of Sociological Sciences, Associate Professor
e-mail: alejnsvetlana@yandex.ru
(Brest National Pushkin University, Brest)
Director **Shostak G.V.**, Candidate of Pedagogical Science
e-mail: shostak1964@brest.by
(Homel National Skoryni University, Homel)
Director **Mezga M.M.**, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor
e-mail: nmezga@gsu.by

Agencies of collection «Hileya scientific bulletin» in Poland

(Adam Mitskevich University, Poznan)
Director **Dymchyk R.**, Doctor, Lecturer
e-mail: dymczyk@wp.pl
(Institute of History of Dlugosha Academy, Chenstohov)
Director **Moravets H.**, Doctor, Lecturer
e-mail: mornor@wp.pl

You are welcome to visit our webpage: www.gileya.org
e-mail: gileya.org.ua@gmail.com

Also visit: Webpage of National Vernadskyi Library of Ukraine:
www.nbu.gov.ua/portal

Section: Scientific Publications of Ukraine: magazines and collection of scientific papers

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

МУЗЕЙ ГЕТЬМАНСТВА
ГЕТЬМАНСЬКИЙ ФОНД
ПЕТРА ДОРОШЕНКА

НІЖИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ФАХОВЕ ВИДАННЯ
«ГІЛЕЯ: НАУКОВИЙ ВІСНИК»

ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ЕНЦИКЛОПЕДИЧНЕ ВИДАВНИЦТВО»

ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-
АРХІТЕКТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК
«СТАРА УМАНЬ»

*Володимир Володимирович Кривошея
(9 червня 1958 – 30 квітня 2015)*

ПРОГРАМА
Всеукраїнської науково-практичної
конференції

ДРУГІ КОЗАЦЬКІ ЧИТАННЯ
ПАМ'ЯТІ ВОЛОДИМИРА КРИВОШЕЇ
(1958 – 2015)

7 червня 2018 р.

Київ

ПАМ'ЯТІ ВОЛОДИМИРА КРИВОШЕЇ

Вже три роки, як немає з нами Володимира Володимировича Кривошеї.

9 червня 2018 року йому виповнилося б 60 років.

Ніхто не може замінити нам цю людину. Україна вийшла на чергову передвибірчу трасу. Багато запитань роїться в наших головах. Нам бракує його розважливості, поміркованої, виваженої думки з багатьох питань розвитку української державності.

Володимир Володимирович Кривошея – відомий авторитетний історик національного та міжнародного рівня. Він – глибокий дослідник генеалогії української козацької старшини. Ця тема як ніколи актуальна тепер в Україні. Від початку війни з Російською Федерацією українці почали серйозно цікавитись правдивою історією своєї рідної землі. Це ми можемо проаналізувати не тільки за серйозним включенням ЗМІ до цієї тематики, а й за посиленою увагою відвідувачів Музею гетьманства зі Сходу, Півдня України та Криму.

Праця Володимира Кривошеї була перервана раптово, але і те, що він зробив у дослідженні генеалогії української козацької старшини, залишило неоціненний слід в історичній науці. Він – автор і співавтор понад 200 наукових праць (зокрема 34 монографій), серед яких: «Українська

козацька старшина. Ч.1. Урядники гетьманської адміністрації» (2005), «Українська козацька старшина. Ч.2. Синодики як джерело до козацько-старшинської генеалогії» (1998), «Генеалогія українського козацтва. Канівський полк» (2006, у співавтор.), «Козацька еліта Гетьманщини» (2008), «Українська козацька старшина. Ч.3. У 3 кн.» (2008, у співавтор.), «Генеалогія українського козацтва. Нариси історії козацьких полків» (2004), «Генеалогія українського козацтва. Білоцерківський полк» (2002), «Київщина козацька: люди і долі» (2004, у співавтор.), «Вінниччина козацька. Історія Вінницького козацького полку» (2004, у співавтор.), «Неурядова старшина Гетьманщини» (2009, у співавтор.).

Останніми ґрунтовними працями дослідника були «Козацька старшина Гетьманщини. Енциклопедія» (2010) і «Козацька старшина Гетьманщини» (2011), двотомники «Українське козацтво в національній пам'яті. Чернігівський полк» (2012) та «Українське козацтво в національній пам'яті. Полтавський полк» (2014). Залишилася в його комп'ютері незавершена праця над виданням матеріалів про Уманський козацький полк. Та багато інших задумів так і не побачили світ.

«Енциклопедія козацької старшини Гетьманщини» – Київ «Стилос», 2010 рік – найвагоміша праця останніх років його життя. Вона включає біографи 14591 козацьких старшин. Серед них: генеральна старшина, полковники, полкова старшина, повні і наказні сотники, військові канцеляристи, урядники Генеральної військової артилерії і полкової артилерії, Генерального військового суду і полкових судів, компанійську і неурядову старшину (значних військових, бунчукових і значкових товаришів), які склали козацьку еліту Гетьманщини. Енциклопедія створена на основі архівних документів і опублікованої літератури. Значна кількість фактів друкувалася вперше.

Володимир Володимирович був талановитим організатором, глибоким науковцем, наставником багатьох молодих істориків – а тепер вже поважних істориків козацтва.

Доктор історичних наук Володимир Володимирович Кривошея був членом двох спеціалізованих рад із захисту дисертацій з історичних та політологічних спеціальностей – при Інституті політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України та Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка.

Для Музею гетьманства Володимир Володимирович був зразком науковця, великого патріота України, доброго й широкого друга.

1 вересня 2018 року його донечка Анастасія пішла до першого класу.

Світла пам'ять про Володимира Володимировича Кривошею назавжди залишиться з нами.

Галина Іванівна Ярова
директор Музею гетьманства

ОРГКОМІТЕТ

ЯРОВА Галина Іванівна, директор Музею гетьманства, м. Київ – *співголова оргкомітету*

ВАШКЕВИЧ Віктор Миколайович, д. філос. н., професор, завідувач кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, головний редактор Всеукраїнського фахового видання «Гілея: науковий вісник» – *співголова оргкомітету*

КРИВОШЕЯ Ігор Іванович, к. і. н., професор кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, учений секретар Державного історико-архітектурного заповідника «Стара Умань» – *заступник голови оргкомітету*

ЛУНЯК Євген Миколайович, д. і. н., професор, завідувач кафедри історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя – *відповідальний секретар оргкомітету*

КРИВОШЕЯ Ірина Іванівна, д. і. н., професор кафедри всесвітньої історії та методики навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

ДОРОШЕНКО Олексій Олександрович, директор Української Асоціації постачальників торгівельних мереж, депутат Київської обласної ради, Президент «Гетьманського фонду Петра Дорошенка»

ЛЕПЯВКО Сергій Анатолійович, д. і. н., професор кафедри історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

ПОРЯДОК РОБОТИ КОНФЕРЕНЦІЇ

7 червня 2018 р.

10.00 – 11.00 Реєстрація учасників і гостей конференції (*Музей гетьманства, м. Київ, вул. Спаська, 16-Б*)

11.00 – 14.00 Урочисте відкриття конференції, перше пленарне засідання

14.00 – 15.00 Обід

15.00 – 17.00 Друге пленарне засідання, завершення роботи конференції та підведення підсумків

Робочі мови: українська, польська, російська, англійська

Регламент роботи:

Доповіді – до 15 хв.

Повідомлення – до 10 хв.

ПЕРШЕ ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Голова пленарного засідання
Ярова Галина Іванівна, директор Музею
гетьманства, м. Київ

Секретар пленарного засідання
Луняк Євген Миколайович, д. і. н., професор,
завідувач кафедри історії України Ніжинського
державного університету імені Миколи Гоголя

Вступне слово до учасників конференції

Ярова Галина Іванівна, директор Музею
гетьманства, м. Київ

Дорошенко Олексій Олександрович, директор
Української Асоціації постачальників торговельних
мереж, депутат Київської обласної ради, Президент
“Гетьманського фонду Петра Дорошенка”

Киридон Алла Миколаївна, д. і. н., професор,
директор державної наукової установи
«Енциклопедичне видавництво»

**Володимир Кривошея і науковий вісник
«Гілея»: грані співпраці**

Вашкевич Віктор Миколайович, д. філос. н.,
професор, завідувач кафедри соціальної
філософії, філософії освіти та освітньої політики
Національного педагогічного університету
ім. М. П. Драгоманова, головний редактор
Всеукраїнського фахового видання «Гілея:
науковий вісник»

**Свояки гетьмана Івана Мазепи Марія та
Василь Громики**

Павленко Сергій Олегович, журналіст,
краєзнавець, шеф-редактор журналу «Сіверянський
літопис»

**Чернігівські полковники в працях
Володимира Кривошеї**

Лепякко Сергій Анатолійович, д. і. н., професор
кафедри історії України Ніжинського державного
університету імені Миколи Гоголя

**Геополітичні інтереси Москви і діяльність
Дмитра Вишневецького: від історіографічного
міфу до реальності**

Ластовський Валерій Васильович, д. і. н.,
професор кафедри міжнародних відносин
Київського національного університету культури і
мистецтв

Проблеми вивчення джерел доби Руїни

Мицик Юрій Андрійович, д. і. н., професор,
завідувач відділу джерел з історії України княжої та
козацької доби Інституту української археографії
та джерелознавства ім. М. С. Грушевського
НАН України

**Генеалогія козацької старшини Полтав-
ського полку другої половини XVII ст.:
Прогонські, Маджари, Зайці та інші**

Кривошея Ірина Іванівна, д. і. н., професор
кафедри всесвітньої історії та методики
навчання Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

**Малинщина в козацьку добу: історіографіч-
ний аспект**

Студінський Володимир Аркадійович, д. і. н.,
професор кафедри політичної економії ДВНЗ
«Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»; *Філоненко Тетяна
Миколаївна*, вчитель історії та правознавства
Малинської загальноосвітньої школи I-III ступенів

Козацький рід Гегело

Кочергін Ігор Олександрович, д. і. н., професор
кафедри історії та політичної теорії Національного
технічного університету «Дніпровська політехніка»,
м. Дніпро

Остерські бояри та козаки Білики

Кондратьєв Ігор Вікторович, к. і. н., доцент кафедри
всесвітньої історії Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка

**Освітні стратегії козацької старшини Ніжин-
ського полку у другій половині XVII - XVIII ст.**

Токарев Сергій Анатолійович, к. і. н., старший
викладач кафедри археології, етнології та
краєзнавчо-туристичної роботи Національного
університету «Чернігівський колегіум» імені
Т. Г. Шевченка

**Учень-вчителю (листи Ю. А. Мицика до
М. П. Ковальського)**

Мицик Юрій Андрійович, д. і. н., професор,
завідувач відділу джерел з історії України княжої та
козацької доби Інституту української археографії
та джерелознавства ім. М. С. Грушевського
НАН України;

Тарасенко Інна Юріївна, к. і. н., науковий
співробітник відділу джерел з історії України княжої
та козацької доби Інституту української археографії
та джерелознавства ім. М. С. Грушевського
НАН України

**Судові дебати адвокатів Гетьманщини, як
джерело до вивчення біографістики та генеалогії
неурядової старшини (з фонду Ніжинського
полкового суду ЦДАК України)**

Синяк Іван Леонідович, к. і. н., старший науковий
співробітник Інституту української археографії
та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН
України

**Маєтності козацької старшини в Менській
сотні за матеріалами Генерального опису
Лівобережної України 1765 – 1769 рр.**

Казіміров Дмитро Вікторович, к. і. н.,
спеціаліст Чернігівського центру перепідготовки

та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, державних підприємств, установ і організацій

Гетьманщина в Російській імперії XVIII ст.

Любич Олександр Анатолійович, к. і. н., доцент кафедри економіки та соціальних дисциплін Академії Державної пенітенціарної служби, м. Чернігів

ДРУГЕ ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Голова пленарного засідання

Ярова Галина Іванівна, директор Музею гетьманства, м. Київ

Секретар пленарного засідання

Кривошея Ігор Іванович, к. і. н., професор кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, учений секретар Державного історико-архітектурного заповідника «Стара Умань»

Політична та військова діяльність Мазепи за «Мемуарами про царювання Петра Великого» Івана Нестезюрануа (1725)

Луняк Євген Миколайович, д. і. н., професор, завідувач кафедри історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Гетьман Петро Дорошенко в житті і творчості Дмитра Дорошенка

Гордієнко Дмитро Сергійович, к. і. н., старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України

Українська козаччина початку XVII ст. у висвітленні «песимістичної» краківської історичної школи

Ребенок Валентин Володимирович, аспірант кафедри історії України та політології Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Яків Скидан і Сосницький полк у подіях 1663-1664 рр.

Дендак Ангеліна Ярославівна, студентка III курсу історико-юридичного факультету Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя

Памятки української міської сфрагістики XVII-XVIII ст. у родинному архіві Радзимінських (за матеріалами Відділу рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника)

Панченко Володимир Олександрович, к. і. н., науковий співробітник Музею гетьманства, м. Київ

Генріх Тишкевич та його нащадки у громадсько-політичному житті на Правобережжі XIX - початку XX ст.

Барвінок Ольга Володимирівна, к. і. н., доцент кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Ференц II Ракоці та родина Сенявських у переплетенні життєвих доль й політичних інтересів на поч. XVIII ст.

Парацїй Володимир Михайлович, завідувач науково-дослідного та культурно-освітнього відділу Державного історико-архітектурного заповіднику у м. Бережани (Тернопільська область)

Стара козацька січ в урочищі Щуровському: до питання локалізації

Харлан Олександр Вікторович, кандидат архітектури, доцент Придніпровської державної академії будівництва та архітектури, м. Дніпро

«Спогади мого життя» Тадеуша Бобровського про батьківство та дитинство в шляхетських родинях

Яриун Юлія Олександрівна, магістр, учитель Українського аграрного ліцею, м. Умань

Шлюбна стратегія нащадків Станіслава Потоцького у XIX ст.

Кривошея Ігор Іванович, к. і. н., професор кафедри всесвітньої історії та методик навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, учений секретар Державного історико-архітектурного заповідника «Стара Умань»

Ментальні орієнтири правобережної шляхти у полемічному щоденнику Аполло Коженьовського «Польща і Москва»

Фицик Ігор Дмитрович, к. філос. н., доцент кафедри філософії та суспільних дисциплін Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Роль козацьких традицій у сучасному військово-патріотичному вихованні молоді

Гомоляко Андрій Олексійович, к. і. н., депутат Ніжинської міської ради

УДК: 929.53:347.97/921.4(477)«17»

**СУДОВІ ДЕБАТИ АДВОКАТІВ
ГЕТЬМАНЩИНИ, ЯК ДЖЕРЕЛО
ДО ВИВЧЕННЯ БІОГРАФІСТИКИ
ТА ГЕНЕАЛОГІЇ НЕУРЯДОВОЇ СТАРШИНИ
(З ФОНДУ НІЖИНСЬКОГО ПОЛКОВОГО
СУДУ ЦДІАК УКРАЇНИ)**

**JUDICIAL DEBATES OF THE HETMANATE'S
LAWYERS AS A SOURCE FOR THE STUDY
OF BIOGRAPHY AND GENEALOGY OF THE
NON-GOVERNMENTAL ELDERLY (FROM THE
FUND OF THE NIZHYN REGIMENTAL COURT
OF THE CDIAK OF UKRAINE)**

Синяк І. Л.,

кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України (Київ, Україна), e-mail: syniak_il@ukr.net

Syniak I. L.,

Candidate of Historical Sciences, Senior Fellow, Senior Fellow, M. S. Hrushevsky Institute of Ukrainian Archeography and Source Studies of the National Academy of Science of Ukraine (Kyiv, Ukraine), e-mail: syniak_il@ukr.net

Зроблена спроба показати інформативний потенціал таких різновидів судової документації, як судові дебати адвокатів на предмет наявності біографічної та генеалогічної інформації з історії неурядової старшини Гетьманщини. На прикладі фонду Ніжинського полкового суду ЦДІАК України доведено інформативність судових дебатів, які уточнюють, спростовують та вводять до наукового обігу нові дані, які стосуються біографії та генеалогії бунчукового, військового та значкового товариства.

Ключові слова: судові дебати, допит, «уліка», виправдання, бунчукове, військове, значкове товариство.

The article attempts to demonstrate the informative potential of such varieties of court documents as legal trials of lawyers for the availability of biographical and genealogical information on the history of the non-governmental elder of the Hetmanate. On the example of the fund of the Nizhyn regimental court, the CDIAK of Ukraine has proved the informative nature of the court debates, which refine, refute and introduce new scientific data concerning the biography and genealogy of the bunchuk, military, and iconic society.

Keywords: court debate, questioning, «record», justification, bunchuk, military, symbol society.

До сьогодні проблематика дослідження джерел діяльності адвокатів Української ранньомодерної держави залишається на маргінесі історичних студій. Натомість, фонди полкових судів, Генерального військового суду, Генеральної військової канцелярії, І Малоросійської колегії однозначно засвідчують поширення інституту адвокатури в судовій практиці Гетьманщини кінця XVII – XVIII століття. Це не дивно, оскільки українське судочинство того часу отримало у спадок юридичні кодекси від Речі Посполитої, де адвокат був невід'ємною складовою судового процесу. Тому судова документація є важливим джерелом для дослідження юридичної думки того часу загалом, і історії української адвокатури зокрема. Однак, крім історико-правової цінності, документальні зібрання з історії української адвокатури несуть в собі багатий біографічний

та генеалогічний матеріал. Такими джерелами, зокрема, є так звані «судные речи» або судові дебати захисників чужих інтересів в тогочасних українських судах.

Історіографічні традиції вивчення судової полеміки адвокатів доби Гетьманщини є доволі бідною. Свого часу в контексті дослідження судового устрою України судові дебати згадували у своїх студіях М. Василенко [2, с. 11, 21, 23], Я. Падох [7, с. 101–102; 8, с. 98] та В. Брехуненко спільно з автором даної розвідки [1, с. 32, 164–169]. Перші два історики зосередили увагу на місце судових дебатів в судовому процесі, В. Брехуненко та автор до всього класифікували видову належність дебатів, а також на їх основі проаналізували адвокатські прийоми, які використовували в судочинстві адвокати для відстоювання прав своїх клієнтів. Однак інформативний потенціал таких різновидів документів, як «судові речи» не став предметом дослідження в українській історичній науці. Тому метою даної публікації, є спроба показати інформативний потенціал такого різновиду джерел як судові дебати адвокатів на предмет біографічної та генеалогічної інформації неурядової старшини Гетьманщини.

Судові промови адвокатів, введені в українське козацьке судочинство з магдебурзького права [14; 15; 16; 17] були обов'язковою складовою судового процесу. Вони склалися з трьох частин: *допит* відповідача або його представника по кожному з висунутих йому обвинувачень; *«уліка»* – спростування позивачем або його адвокатом свідчень відповідача, представлених у допиті; *виправдання* відповідачем або його захисником наведених спростувань протилежною стороною, висловлених в «уліці».

Чи не найбільше фактів для генеалогічних студій судові дебати адвокатів проливають на родинне оточення неурядової старшини. Це не дивно, оскільки заради економії коштів дуже часто населення Гетьманщини відправляло до судів когось з родинного кола для захисту своїх інтересів (сини, брати, небожі, внуки) [1, с. 127]. Тому сама присутність когось із адвокатів з «сім'ї» вже розширювала інформацію про родину представників бунчукового, військового та значкового товариства. Як приклад можна навести кримінальну справу про побиття військовим канцеляристом Миколаєм Базилевичем та Данилом Шендюхом (сином значкового товариша Ніжинського полку Матвія Шендюха) дочки мешканця м-ка Салтикова Дівиця Федосія Яковенка Агафії, яка мала місце в Ніжинському полковому суді в 1743 р. [9]. Боронити честь Данила Шендюха було доручено його рідному брату Якову Шендюху, що видно з матеріалів даної справи, в тому числі із судових дебатів [9, арк. 19–20, 22–25зв, 30].

Вже сама документальна прив'язка в початковому протоколі першої складової судових промов – допиту, про Данила та Якова Шендюхів, як дітей значкового товариша Ніжинського полку Матвія Шендюха [9, арк. 22], є одним з небагатьох джерел, що згадують спадкоємців

останнього. Ці факти є важливими з огляду на те, що про самого Матвія Шендюха немає достатньо даних. Дослідники генеалогії урядової та неурядової старшини Української козацької держави В. Кривошея, І. Кривошея та О. Кривошея згадували початок його служби (1730 р.), ранг (значковий товариш), фізичні вади (сліпий і кульгавий на обидві ноги) та рік звільнення від служби [4, с. 756; 5, с. 408]. До того ж, у істориків різняться дані на рахунок отаманства Матвія Шендюха: у одному доробку він представлений, як городовий ніжинський отаман [5, с. 408], у іншому дівичький [4, с. 756]. В. Заруба дещо розширив інформацію про цю особу: рік народження (1693), службові обов'язки (скарбові, контрольні та ревізійні функції), смерть після 1765 р., а також переповідав вже відомі факти початку служби, ранг, фізичні вади та рік звільнення від служби [3, с. 536]. Родинне коло Матвія Шендюха залишилося недослідженим.

Данила Шендюха дослідники фіксують також як значкового товариша Ніжинського полку та в унісон приписують йому належність житлового двору в м-ку Мена [3, с. 536; 4, с. 756; 5, с. 408]. В. Заруба приписував зарахування його до ряду значкового товариства у 1747 р. [3, с. 536], однак І. Кривошея довела, що лаву значкових товаришів Ніжинського полку Данило Шендюх поповнив в 1741 р. [6, с. 281]. Але жоден із зазначених дослідників не позиціонував його як сина Матвія Шендюха.

Про Якова Шендюха певну інформацію подав В. Заруба. Історик відзначив, що Яків Шендюх числився канцеляристом Ніжинської полкової канцелярії, був одружений на доньці батуринаського сотника Олексія Демидовського Катерини та помер від сухоти напередодні 1784 р. На відміну від Данила Шендюха, автор чітко зазначив, що мова йде про Якова Матвійовича Шендюха [3, с. 536].

Судові дебати адвоката відповідача Якова Шендюха з позивачем Федосем Яковенком (представляв особисто власні інтереси на суді) подають скупі просопографічні дані про першого. Зокрема, з даної документації стає зрозуміло, що Яків Шендюх був освіченою людиною. Це видно із його власних підписів на допиті, «уліці» та виправданні [9, арк. 23, 24зв, 25зв]. Не викликає сумнівів також його ерудованість і кмітливість. У своєму виправданні на «уліку» позивача, адвокат Яків Шендюх вмів зумів довести заангажованість свідків протилежної сторони, які були у споріднених стосунках з позивачем, або неприхильно ставилися до його батька [9, арк. 25–25зв].

Цікаво, що судові промови по даній справі частково проливають світло на отаманство батька Данила та Якова Шендюхів Матвія Шендюха, а конкретно на спробу останнього на початку 1743 р. отримати уряд салтиково-дівичького отамана. Зокрема, у виправданні захисник Яків Шендюх закликає не довіряти особам, які засвідчували побої доньки позивача, оскільки вони були послані від дівичького сотника Якова Селецького, котрому була не до вподоби спроба Матвія Шендюха

посісти уряд дівичького отамана у зазначений вище час [9, арк. 25].

Подібних прикладів, де б інформація про батьків проходила крізь матеріали судових справ дітей, є достатньо у тогочасній судовій практиці. До таких якраз належить справа за позовом мешканця с. Ревутинець Криловецької сотні Ніжинського полку Максима Закоморного на дітей вже на той час покійного бунчукового товариша Данила Забіли, за незаконне заволодіння землі їхнім батьком [10]. Як відзначають В. Кривошея, І. Кривошея та О. Кривошея, практика силового заволодіння чужими землями було в дусі донощика на гетьмана І. Мазепу бунчукового товариша Данила Забіли, навіть у рідного брата Івана Забіли [4, с. 355; 5, с. 134]. Тому не дивно, що об'єктом зазіхань наклепника стали також угіддя односельчан.

Позов на дітей свого кривдника Семена і Василя Забіл, М. Закоморний подав вже по смерті його наприкінці 1751 р. Для відстоювання своїх інтересів в Ніжинському полковому суді Семен Забіла звернувся за послугами адвоката, ніжинського жителя Івана Логвиновського [10, арк. 15], а його брат Василь обрав своїм захисником Василя Бродовича (Бродовського), сина значкового товариша Чернігівського полку Антона Бродовича (Бродовського) а потім Федора Білявського (лише на судові промови) [10, арк. 24, 34]. Тому судові дебати в даній справі представлені по окремо з кожним відповідачем.

«Судні речі» за 25 січня, 17 та 18 березня, 2, 7, 11 вересня 1752 р. між позивачем М. Закоморним (адвокат Лев Січовий присутній лише при дебатах з адвокатом Василя Забіли) та захисниками інтересів Семена Забіли Іваном Логвиновським і Василя Забіли Федором Білявським, проливають світло на саму постать вже на той час покійного бунчукового товариша Данила Забіли. Згадки про побиття козаків с. Ревутинець, притягнення їх в підданство, відібрання в них ґрунтів, прагнення перевести козаків даного села до селян [10, арк. 17, 26–27зв, 30–31, 38–43], все це характеризує покійного як владну, жорстоку і жадібну людину.

Тут же, на доказ твердження про непрості стосунки з братом Данила Забіли Іваном за угіддя [4, с. 355; 5, с. 134], судові дебати між адвокатами інформують про такі ж напружені відносини дітей Данила Забіли Семена та Василя із дядьком. Проте в даній документації на 1752 р. Іван Забіла представлений не в якості значкового товариша Ніжинського полку, як його подано в літературі [4, с. 355; 5, с. 134], а як бунчуковий товариш [10, арк. 26зв–27].

Доволі небагато інформації судові дебати подають про самих відповідачів – дітей бунчукового товариша Данила Забіли Василя та Семена Забіл. Дані про Семена Забілу підтверджують вже відомий факт роботи його в Генеральній військовій канцелярії на посаді військового канцеляриста [4, с. 358; 5, с. 136]. Тут варто лише уточнити нижню хронологічну межу обіймання даної посади, яка, згідно судових дебатів і загалом матеріалів судової справи, припадає на січень 1752 р. [10, арк. 17], а

не 1755 р. [3, с. 171; 4, с. 358; 5, с. 136]. Стосовно Василя Забіли, то подибуємо дані про місце, де він отримав освіту. Зокрема, в допиті його адвоката Федора Білявського за 2 вересня 1752 р. зазначено, що на момент буцімто захоплення земель позивача Максима Закоморного бунчуковим товаришем Данилом Забілою (приблизно середина – друга половина 30–х рр. XVIII ст.), Василь Забіла «обрігтался в Полської області в обученій латинского языка» [10, арк. 38]. Проте, конкретніших даних про те, де Василь Забіла навчався, джерело не подає.

Надзвичайно цікавим джерелом для дослідження біографістики та генеалогії неурядової старшини є судові дебати у справі за позовом значкового товариша Миргородського полку Йосипа (Осипа) Чечеля на жительку с. Тростянці Батуриної сотні Ніжинського полку Уляну Попович [11, арк. 23–33зв]. 19 грудня 1752 р. Ніжинська полкова канцелярія отримала ордер від гетьмана Кирила Розумовського з вимогою вчинити розгляд судової справи за позовом зазначеного значкового товариша з приводу заволодіння його «дідівськими і прадідівськими землями» відповідачкою по смерті його батьків [11, арк. 4]. Щоб відстояти своє нерухоме майно «двор с хоронным строением», Уляна Попович повірила обороняти свої інтереси в суді своєю чоловікові Василю Поповичу, який переповірів майнову справу племіннику дружини, полковому ніжинському підканцеляристу Єлисею Іващенко, який представляв відповідачку у судових дебатах [11, арк. 15–16].

Відзначимо, що значковий товариш Йосип Чечель був сином легендарного захисника Батурина від війська Олександра Меншикова під час захоплення Батурина в 1708 р. російськими військами і вірного сподвижника гетьмана Івана Мазепи сердюцького полковника Дмитра Чечеля. Допит, «уліка» та виправдання доводять вже відомі факти походження батька позивача та його смерть. Зокрема адвокат Уляни Попович Єлисей Іващенко вмilo спростував належність нерухомості в с. Тростянець Батуриної сотні діду і прадіду Йосипа Чечеля. Захисник у своїх допиті та виправданні нагадав суддям Ніжинського полкового суду загальновідомий факт про те, що батько позивача не був місцевим за походженням, а прибув на Гетьманщину з Правобережжя [11, арк. 23, 30]. Тому твердження Йосипа Чечеля про володіння майном на яке він претендував, його дідом та прадідом було вмilo спростовано адвокатом відповідачки.

Стосовно батька позивача, то судові дебати згадують також про смерть, яка його спіткала по захопленні гетьманської столиці. У своєму допиті 24 квітня 1753 р. представник відповідачки в суді Єлисей Іващенко наголосив, що через свою підтримку гетьмана Івана Мазепи сердюцький полковник Дмитро Чечель в 1708 р. був четвертований у Глухові [11, арк. 23]. Вживаний адвокатом стосовно батька термін «измена», припав не до вподоби Йосипу Чечелю (у суді особисто представляв свої інтереси). З цього приводу в «уліці» на допит захисника протилежної

сторони від 29 квітня 1753 р. відзначено, що «о измені истцевого отца от отвітчици нікакова доводу непоказанно» [11, арк. 26зв]. На це адвокат Уляни Попович у своєму виправданні за 3 травня 1753 р. відповідав, що батько позивача був страчений саме за підтримку гетьмана Івана Мезупи «о том довольно сочиненной после той казни публикации многим извiстно». Більше того, Єлисей Іващенко доніс яким чином саме знайшов свою смерть мужній захисник Батурина: «и били руки и ноги на палях прибити и голова на шпилі стромлена» [11, арк. 30зв–31].

Дебати даної судової справи значно доповнюють біографічні дані про значкового товариша Йосипа Чечеля. Зокрема чи не вперше знаходимо дані про приблизний час його народження. У «судных речах» адвокат відповідачки згадував, що смерть батька позивача припала на десятирічний вік Йосипа Чечеля [11, арк. 23зв]. Натомість останній спростовував дані свідчення і наголошував, що на момент страти Дмитра Чечеля йому було вісім років [11, арк. 26]. У будь-якому випадку, можна констатувати, що Йосип Чечель народився або в 1698, або в 1700 році.

Судові промови по даній справі дозволяють відтворити ще один не менш важливий аспект в біографії зазначеного значкового товариша Миргородського полку. Мова йде про початок служби Йосипа Чечеля і загалом особливості її проходження. Як відомо, він перебував на службі спочатку Данила Апостола, а потім його сина миргородського полковника Павла Апостола. В «уліці» позивач згадував, що був прийнятий на службу Данилом Апостолом «в малолітстві» у віці сімнадцяти років [11, арк. 26зв]. Інші дані наводив адвокат протилежної сторони. Згідно свідчень Єлисея Іващенко, наведених у виправданні, початок кар'єри Йосипа Чечеля припав на 1724 р. Свою думку захисник аргументував даними, отриманими по необережності від самого позивача, про перебування значкового товариша «на веселном акті в боярах» в 1723 р., коли Йосип Чечель ще проживав з матір'ю. Цим самим на думку адвоката відповідачки, позивач зовсім не міг почати кар'єру у сімнадцятирічному віці, навіть якщо взяти до уваги факт його народження в 1700 році [11, арк. 31].

У своїй «уліці» Йосип Чечель детально зупиняється на віхах своєї служби. Згідно наведених в документі даних, він, по прийомі на службу до миргородського полковника Данила Апостола, сім років перебував у м–ку Сорочинці Миргородського полку «ради обучения себе воїнских исправностей». З обранням останнього гетьманом, Йосип Чечель з 1727 по 1732 р. знаходився при ньому в Глухові і щороку очолював козаків, які посилалися «на ту сторону Дняпра в степние міста» для полювання на звірів та птахів, які згодом відправлялися до імператорського столу. В 1732 р. за вірну службу батьку, миргородський полковник Павло Апостол зарахував Йосипа Чечеля до когорти значкових товаришів Миргородського полку. Тоді ж, він був направлений від миргородського полковника до м–

ка Кременчука для нагляду за млинами та шинками, які перебували у власності Данила і Павла Апостолів, де перебував до 1735 р. З цього року для Йосипа Чечеля розпочався військовий період його життя: піврічне командування з Павлом Апостолом на Українську Лінію до фортеці Святого Іоанна, проводи від кордону Лубенського до Полтавського полку Каргапольського драгунського полку, який повертався з Правобережжя (1736 р.); участь у Ногайському (1736 р.), Очаківському (1737 р.) та Дністровському (1738 р.) походах, розвідка по той бік Дніпра в степу та в районі Чорного лісу (1739 р.); командир над козаками Миргородського полку в караулі для запобігання поширення епідемії (1742 р.). З 1744 по 1749 рр. значковий товариш перебував при комісії в м-ку Архангельськ, яка розглядала поселення втікачів з Правобережної України, а в 1749 р. очолював партію для пошуку гайдамак. В наступному 1750 р. Йосип Чечель був делегований до м-ка Архангельськ та Петровський острів для проведення ревізії, далі очолював козаків Миргородського полку в м-ку Крилів для охорони кордонів (1751 р.), а в 1752 р. цілий рік обіймав посаду полкового комісара. На кожне своє призначення, як стверджував в «уліці» Йосип Чечель, він мав відповідний уповноважувальний документ [11, арк. 27–28].

Наведені вище свідчення не лише значно розширюють біографічні дані про цього значкового товариша Миргородського полку, а й уточнюють та спростовують вже відомі факти його біографії. Зокрема, сумнівним видається твердження про його перебування на посаді сотника в м-ку Архангелгородок (Архангельськ) в 1745 р. [5, с. 401] і взагалі фантастичним про його урядування на цій посаді до 1751 р. [3, с. 528]. Як можна побачити з його власних свідчень, Йосип Чечель і справді на цей час перебував у даному населеному пункті, однак як учасник зазначеної комісії. Зважаючи на доволі детальний опис його кар'єри, він би точно не упустив факт перебування на посаді сотника, надто на такий довгий термін. Потребує корегування його командування над козаками в м. Цибуліві в 1748 р. [5, с. 401], адже, згідно наведених даних, він все ще перебував при роботі комісії з поселення втікачів з Правобережжя. Очевидно, його командування над козаками припадає роком пізніше, коли він очолював козацьку партію для пошуку гайдамак. Не підтверджується у свідченнях Йосипа Чечеля його урядування на посаді сотника в Цибуліві (1748 р.) та у Верблюжці (1752 р.), про що згадував В. Заруба [3, с. 528].

Унікальні дані судові дебати по даній справі подають про родичів Йосипа Чечеля. Зокрема, згадана «уліка» підтверджує відомий факт [4, с. 748; 5, с. 401], що матір значкового товариша, а дружину сердюцького полковника Дмитра Чечеля звали Олена [11, арк. 28]. А от відомості про наявність рідного брата значкового товариша, ще одного сина Дмитра Чечеля, зустрічаємо чи не вперше. Так, в «уліці» згадується ще один близький родич Йосипа Чечеля – брат Андрій Чечель. Адвокат Уляни Попович Єлисей Івашенко згадував, що брат

позивача повернувся на територію Речі Посполитої і осів якраз на батькових і дідових землях [11, арк. 24–24зв]. Йосип Чечель підтверджував наявність рідного брата Андрія, однак спростовував його повернення на Правобережжя. Він зазначав, що його брат більше двадцяти років тому відбув до Чернігова «к обучению себе латинского писма» і з того часу бачив Андрія Чечеля лише один раз в себе дома в Кременчуці в 1732 р. З того часу позивач більше з братом не зустрічався і не знав його місцезнаходження [11, арк. 28–28зв].

Родинне оточення військового товариша Федора Тихоновича фігурує у судовій справі за позов на дітей останнього бунчукового товариша Данила Кандиби про набіг на його дім в м-ку Конотопі, яку розглядав Ніжинський полковий суд в 1753 р. [12, арк. 1–35]. Проте з матеріалів справи зовсім незрозуміло про якого саме Федора Тихоновича йде мова (Федора Івановича чи Федора Леонтіївича), які обоє приблизно в цей час були військовими товаришами і проживали в Конотопі [4, с. 702–703; 5, с. 370]. Діти котрогось з них, Іван, Петро і Хома Тихоновичі присутні в судовій полеміці адвокатів обох сторін (полкового ніжинського канцеляриста Якова Січкарова, який представляв інтереси бунчукового товариша Данила Кандиби, та Івана Тихоновича, який будучи одним з відповідачем по справі, паралельно відстоював честь братів Петра та Хоми) [12, арк. 24–30].

Документально оформлена судова полеміка вводить до наукового обігу як маловідомі прізвища неурядової старшини, так і біографічні і генеалогічні дані про них. Типовим прикладом слід вважати інформацію про значкового товариша Ніжинського полку Семена Парістого. Вочевидь, саме про нього, як значкового товариша Ніжинського полку Перистого (без вказівки імені) згадували В. Кривошея, І. Кривошея та О. Кривошея [4, с. 573; 5, с. 281]. Дані, наведені дослідниками по даній персоні, були доволі скупі: значковий товариш Ніжинського полку (1747 р.) та наявність жилого двору в Бахмачі [4, с. 573; 5, с. 281]. Натомість В. Заруба згадував ім'я цього Перистого – Гнат, і повторював наведені дані про житло в Бахмачі та про зарахування до лав значкового товариства в 1747 р. [3, с. 368].

Куди більше інформації про Парістих (Перистих), що проживали в Бахмачі, подає судова справа за позовом бахмацьких жителів Федора Лапенка та його сестри Параски Лапенчихи на нащадків значкового товариша за неправомірну купівлю їхньої землі та нерухомості, яка слухалася в Бахмацькому сотенному правлінні наприкінці 1752 – початку 1753 р. і по апеляції розглядалася в Ніжинському полковому суді [13, арк. 1–46]. Як і матеріали справи загалом в цілому, так і судові дебати зокрема, дають змогу більш докладніше ознайомитися з даною родиною.

Допит, «уліка» та виправдання (всі документи датовані 29 квітня 1753 р.) адвокатів обох сторін, зазначають ім'я Парістого – Семен, якого на момент слухання справи вже не було в живих. Відповідачі за позовом були дружина покійного – Уляна

Паріста та син Яків Парістий, який представляв інтереси родини в полковому суді [13, арк. 15–16]. В даних джерелах відсутня інформація про зарахування Семена Парістого до числа значкового товариства. Лише в допиті адвоката відповідача Якова Парістого колегою останнього бахмацьким жителем Трохимом Муричем згадується, що покупка нерухомості та землі відбулася за сім років до суду, коли «отвітчици муж значковий полку Ніжинського товариш Семен Парістий будучи уже в значкових товаришах» [13, арк. 15]. Адвокат позивачів у своїй «уліці» уточнював, що це відбулося за вісім років до даного судового процесу, також коли глава роду вже був зарахований до когорти значкових товаришів [13, арк. 15зв]. Отож, принаймні станом на 1745–1746 рр. Семен Парістий згадується серед цієї категорії неурядової старшини¹. Через відсутність посилянь важко сказати, в яких джерелах фігурує Гнат Перистий, про якого згадує В. Заруба. Можливо, мова йде саме про даного Семена Парістого. Інші значкові товариші Парісти (Перісти) в джерелах та літературі не зустрічаються.

У вище зазначеній «уліці» адвоката позивача Трохима Мурича на допит Якова Парістого, згадується ще один Перістий (Парістий) – козак м–ка Бахмач Кузьма Перістий, який був одним зі свідків з позовної сторони і мав свідчити не на користь родини Парістих [13, арк. 15а]. Проте чи він стояв у родинних стосунках з родиною покійного значкового товариша Семена Парістого, сказати важко.

Підсумовуючи дану розвідку, можемо констатувати багатий інформативний потенціал такого різновиду документів, як «судні речі» адвокатів Гетьманщини для дослідження біографістики та генеалогії неурядової старшини. Захищаючи інтереси своїх клієнтів, адвокати в своїх промовах часто слугувалися біографічними та генеалогічними даними наймачів, особливо коли це були майнові або земельні справи. Апелюючи ними в судових дебатах, вони намагалися довести належність майна або землі клієнта «від діда–прадіда», таким чином надаючи цінний біографічний і генеалогічний матеріал.

Список використаних джерел

1. Брехуненко, В., Синяк, І., 2017. 'Адвокати в судочинстві ранньомодерної Української держави – Гетьманщини', К.: *КВЦ*, 432 с.
2. Василенко, МП., 1929. 'Матеріяли до історії українського права', *Збірник Соціально-економічного відділу ВУАН*, К., Т.І, 335 с.
3. Заруба, ВМ., 2011. 'Козацька старшина Гетьманської України (1648–1782): персональний склад та родинні зв'язки', Дніпропетровськ: *Ліра*, 932 с.
4. Кривошея, ВВ., 2010. 'Козацька старшина Гетьманщини. Енциклопедія', К.: «*Стилос*», 791 с.
5. Кривошея, ВВ., Кривошея, П., Кривошея, ОВ., 2009. 'Неурядова старшина Гетьманщини', К.: «*Стилос*», 432 с.

¹ Семен Парістий був зарахований до числа значкових товаришів Ніжинського полку 18 серпня 1743 р., що видно з копії відповідного універсалу, який міститься в матеріалах даної судової справи. (ЦДІАК України, ф.76, оп.2, спр.101, арк.22–23).

6. Кривошея, І. 2009. 'Значкове товариство Ніжинського полку на початку 40-х рр. XVIII ст.: два нових списки товариства', *Наукові записки. Збірник праць молодих вчених та аспірантів*. Т.19 (1), К., с.271–283.

7. Падох, Я., 1994. 'Грунтове судочинство на Лівобережній Україні у другій половині XVII – XVIII століття', Львів, 194 с.

8. Падох, Я., 1990. 'Суди і судовий процес старої України. Нарис історії', Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто – Львів, 128 с.

9. 'Центральний державний історичний архів м. Київ', Ф.76, Оп.2, Спр.14.

10. Там само, Спр.83.

11. Там само, Спр.95.

12. Там само, Спр.96.

13. Там само, Спр.101.

14. Groicki, B., 1954. 'Artykuły prawa majdeburkiego. Postępek sądów około karania na gardle. Ustawa placej u sądów', Warszawa.

15. Groicki, B., 1953. 'Porządek sądów i spraw miejskich prawa majdeburkiego w Koronie Polskiej', Warszawa.

16. Szczerbic, P., 2011. 'Jus Municipale. To jest prawo mejskie majeburskie nowo z łacińskiego i niemieckiego na polski język z pilnością i wiernie przelożone', Warszawa.

17. Szczerbic, P., 1581. 'Speculum Saxonum Albo Prawo Saskie y Maydeburskie porządkiem obiecada z Łacińskich y Niemieckich exemplarzow zebrane', Lwów.

References

1. Brehunenko, V., Synjak, I., 2017. 'Advokaty v sudochynstvi rann'omodernoi' Ukraïns'koi' derzhavy – Get'manshyny (Attorneys in the proceedings of the early modern Ukrainian state – the Hetmanate)', К.: *KVIC*, 432 s.

2. Vasylenko, MP., 1929. 'Materijaly do istorii' ukrai'ns'kogo prava (Materialized in the history of Ukrainian law)', *Zbirnyk Social'no-ekonomichnogo viddivu VUAN*, К., Т.І, 335 s.

3. Zaruba, VM., 2011. 'Kozac'ka starshyna Get'mans'koi' Ukraï'ny (1648–1782): personal'nyj sklad ta rodynni zv'jazky (Cossack elder of Hetman Ukraine (1648–1782): personal composition and family ties)', Dnipropetrovs'k: *Lira*, 932 s.

4. Kryvosheja, VV., 2010. 'Kozac'ka starshyna Get'manshyny. Encyklopedija (Cossack elder of the Hetmanate. Encyclopedia)', К.: «*Stylos*», 791 s.

5. Kryvosheja, VV., Kryvosheja, II., Kryvosheja, OV., 2009. 'Neurjadova starshyna Get'manshyny (Non-governmental elder of the Hetmanate)', К.: «*Stylos*», 432 s.

6. Kryvosheja, I. 2009. 'Znachkove tovarystvo Nizhyn'skogo polku na pochatku 40-h rr. XVIII st.: dva novyh spysky tovarystva (Significance association of the Nizhyn regiment in the early 1940's. The two new lists of the society)', *Naukovi zapysky. Zbirnyk prac' molodyh vchenyh ta aspirantiv*. Т.19 (1), К., с.271–283.

7. Padoh, Ja., 1994. 'Gruntove sudochynstvo na Livoberezhnij Ukraï'ni u drugij polovyni XVII – XVIII stolitti (Soil proceedings in the Left-Bank Ukraine in the second half of the XVII – XVIII centuries)', L'viv, 194 s.

8. Padoh, Ja., 1990. 'Sudy i sudovyj proces staroi' Ukraï'ny. Narys istorii' (Courts and trials of old Ukraine. Essay story)', N'ju-Jork – Paryzh – Sidnej – Toronto – L'viv, 128 s.

9. 'Central'nyj derzhavnyj istorychnyj arhiv m. Kyi'v (Central State Historical Archives of Kyiv)', F.76, Op.2, Spr.14.

10. Tam samo (Ibid), Spr.83.

11. Tam samo (Ibid), Spr.95.

12. Tam samo (Ibid), Spr.96.

13. Tam samo (Ibid), Spr.101.

14. Groicki, B., 1954. 'Artykuły prawa majdeburkiego. Postępek sądów około karania na gardle. Ustawa placej u sądów', Warszawa.

15. Groicki, B., 1953. 'Porządek sądów i spraw miejskich prawa majdeburkiego w Koronie Polskiej', Warszawa.

16. Szczerbic, P., 2011. 'Jus Municipale. To jest prawo mejskie majeburskie nowo z łacińskiego i niemieckiego na polski język z pilnością i wiernie przelożone', Warszawa.

17. Szczerbic, P., 1581. 'Speculum Saxonum Albo Prawo Saskie y Maydeburskie porządkiem obiecada z Łacińskich y Niemieckich exemplarzow zebrane', Lwów.

* * *

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Програма Всеукраїнської науково–практичної конференції «Другі козацькі читання пам’яті Володимира Кривошеї (1958–2015)», Київ, 2018 р.	7
Ярова Г. І. Пам’яті Володимира Кривошеї	7

ВИСТУПИ

Вашкевич В. М. Володимир Кривошея і науковий вісник «Гілея»: грані співпраці	9
Павленко С. О. Свояки гетьмана Івана Мазепи: Марія та Василь Громики	9
Лепявко С. А. Чернігівські полковники в працях Володимира Кривошеї	9
Ластовський В. В. Геополітичні інтереси Москви і діяльність Дмитра Вишневецького: від історіографічного міфу до реальності	9
Мицик Ю. А. Проблеми вивчення джерел доби Руїни	9
Кривошея Ір. І. Генеалогія козацької старшини Полтавського полку другої половини XVII ст.: Прогонські, Маджари, Зайці та інші	9
Студінський В. А., Філоненко Т. М. Малинщина в козацьку добу: історіографічний аспект	9
Кочергін І. О. Козацький рід Гегело	9
Кондратьєв І. В. Остерські бояри та козаки Білики	9
Токарєв С. А. Освітні стратегії козацької старшини Ніжинського полку у другій половині XVII – XVIII ст.	9
Токарєв С. А., Тарасенко І. Ю. Учень–вчителю (листи Ю. А. Мицика до М. П. Ковальського)	9
Синяк І. Л. Судові дебати адвокатів Гетьманщини, як джерело до вивчення біографістики та генеалогії неурядової старшини (з фонду Ніжинського полкового суду ЦДІАК України)	9
Казіміров Д. В. Маєтності козацької старшини в Менській сотні за матеріалами Генерального опису Лівобережної України 1765–1769 рр.	9
Любич О. А. Гетьманщина в Російській імперії XVIII ст.	10
Луняк Є. М. Політична та військова діяльність Мазепи за «Мемуарами про царювання Петра Великого» Івана Нестезюрануа (1725)	10
Гордієнко Д. С. Гетьман Петро Дорошенко в житті і творчості Дмитра Дорошенка	10
Ребенок В. В. Українська козацьчина початку XVII ст. у висвітленні «песимістичної» краківської історичної школи	10
Дендак А. Я. Яків Скидан і Сосницький полк у подіях 1663–1664 рр.	10
Панченко В. О. Памятки української міської сфрагістики XVII–XVIII ст. у родинному архіві Радзівінських (за матеріалами Відділу рукописів ЛНБ ім. В. Стефаніка)	10
Барвінок О. В. Генріх Тишкевич та його нащадки у громадсько–політичному житті на Правобережжі XIX – початку XX ст.	10
Парацій В. М. Ференц II Ракоці та родина Сенявських у переплетенні життєвих доль й політичних інтересів на початку XVIII ст.	10
Харлан О. В. Старакозацька січ в урочищі Щуровському: до питання локалізації	10
Ярцун Ю. О. «Спогади мого життя» Тадеуша Бобровського про батьківство та дитинство в шляхетських родинах	10
Кривошея І. І. Шлюбна стратегія нащадків Станіслава Потоцького у XIX ст.	10
Фицик І. Д. Ментальні орієнтири правобережної шляхти у полемічному щоденнику Аполло Коженювського «Польща і Москва»	10
Гомоляко А. О. Роль козацьких традицій у сучасному військово–патріотичному вихованні молоді	10

СТАТТІ

Барвінок О. В., Кривошея І. І. Графи Тишкевичі: короткий огляд історіографії	11
Кондратьєв І. В. Остерські бояри та козаки Білики	16
Kocherhin I. O. The Cossack family Hehelo (Козацький рід Гегело)	19
Кривошея Ір. І. Генеалогія козацької старшини Полтавського полку другої половини XVII ст.: Прогонські, Маджари, Зайці та інші	31
Ластовський В. В. Геополітичні інтереси Москви і діяльність Дмитра Вишневецького: від історіографічного міфу до реальності	36
Луняк Є. М. Політична та військова діяльність Мазепи за «мемуарами про царювання Петра Великого» Івана Нестезюрануа (1725)	40
Любич О. А. Гетьманщина в Російській імперії XVIII ст.	47
о. Юрій Мицик. Події на Правобережній гетьманщині 1671 р. у світлі польських рукописних газет та листів	51
Павленко С. О. Свояки гетьмана І. Мазепи – Марія та Василь Громики	66

Панченко В. М. Пам'ятки української міської сфрагістики XVII–XVIII ст. у родинному архіві Радзівінських (за матеріалами Відділу рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника)	69
Ребенок В. В. Українська козачина початку XVII ст. у висвітленні «песимістичної» краківської історичної школи	73
Синяк І. Л. Судові дебати адвокатів гетьманщини, як джерело до вивчення біографістики та генеалогії неурядової старшини (з фонду Ніжинського полкового суду ЦДІАК України)	78
Тарасенко І. Ю. Учень – вчителю (листи Ю. А. Мицика до М. П. Ковальського)	83
Студінський В. А., Філоненко Т. М. Малинщина в козацьку добу: історіографічний аспект	101
Фицик І. Д. Ментальні орієнтири правобережної шляхти у полемічному щоденнику Аполло Коженювського «Польша і Москва<...>»	104